

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית
הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

חיי-שרה שנת ה'תשע"ט עלון 18

"וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח: ח)

הגייה נכונה והסבר לפרשה ולמפרשיה

השם בפרשה

שייכות ביחיד

"... בַּמִּבְּזוּר קִבְּרֵינוּ קִבְּר אֶת־מִתְּךָ אִישׁ מִמֵּינוּ
אֶת־קִבְּרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמֶּךָ מִקִּבְּר בִּיתְךָ" (כג, ו)

בִּיתְךָ / בִּיתְךָ – שתי המילים פירושו; המת שלך. הניקוד שונה לפי הטעם. במילה השנייה יש טעם סוף פסוק ולכן התארכה התנועה משווא לסגול. ברבים יהיה: מתִּיךְ, בתוספת י של הרבים אחרי ה תי.

סמיכות ביחיד – נקבה

אֲזוּזֹת-קִבְּר, מִעֲרַת הַמִּכְפָּלָה, שְׁפּוֹזֹת שְׂרָה: הסיומת ה (אחוזה) מתחלפת בסיומת ת בסמיכות (אחוזת), ותנועת ההקמץ מתחלפת לפתח.

סמיכות ביחיד – זכר

"וַאֲבָרְהֶם זְקֵן בָּא בַיָּמִים ... וַיֹּאמֶר אֲבָרְהֶם אֶל־עֲבָדָיו זְקֵן בֵּיתוֹ ..." (כד, א-ב),
זְקֵן בֵּיתוֹ – כתב רש"י: "לְפִי שֶׁהוּא לְזוּק נְקוּד זְקוֹן".

הניקוד במילה "זקו" משתנה, עקב התרחקות הטעם בסמיכות. הקמץ הופך לשווא והצירה לפתח. לתופעה זו קוראים "חיטוף" – העלמות התנועה והפיכתה לשווא.

בְּקִצָּה שְׂרָהוּ (כג, ט) – בנפרד צריך להיות – קִצָּה ובסמיכות – בְּקִצָּה. הקמץ שבאות קי נחטפה לשוא והסגול באות צי הפך לצירה.

בֶּן-צֹזֹר (כג, ח) – בנפרד בֶּן בצירה, ואילו בסמיכות הניקוד הוא סגול – בֶּן-צֹחֵר.

שְׁעָרֵי־עִירוֹ (כג, י) – במילה שְׁעָר לא חל שינוי בעקבות הסמיכות, כיוון שגם בצורת הנפרד היא מנוקדת בתנועה קטנה.

הפועל בפרשה

השורש בר"כ

וַיְבָרֶךְ הַגְּמֵלִים (כד, יא)

מפרש האבן-עזרא: "הצרכים על צרכיהם". ומוסיף הרשב"ם: "שני צרכים יש לגמל זה על גב זה ולכריך להצרכיו פעמים קודם שיצאה מפני גובהו". כלומר, גרם לגמלים לכרוע ברך, שזוהי צורת הישיבה שלהם.

כך פירוש המילה בבניין הפעיל. לעומת הפעלים משורש זה בבניין פיעל: וַיְבָרֶךְ, וַאֲבָרָךְ, וַיְבָרְכוּ שמשמעם מלשון ברכה.

השורש קב"ר

בשם עצם: ביחיד – קָבַר וּבצירוף שייכות: קָבְרוּ. ברבים בצירוף שייכות: קָבְרוּנוּ
בפעלים: בבניין קל – קָבַר, לְקַבֵּר, וְאֶקְבְּרָה, קָבַר, וַיִּקְבְּרוּ. בבנין פועל: קָבַר.

השורש נח"ה

נָחַי – בבניין קל, הִנְחִינִי – בבניין הפעיל.

כינויי מושא

וְאֲשַׁבְּעֶנּוּ – אשביע אותך

לְקַחְנִי – לקח אותי

וַיִּשְׁלַחְם – שלח אותם

וַתִּשְׁקְהוּ – השקתה אותו

וַיִּאֱהַבָהּ – אהב אותה

המילים המודגשות הן כינויי מושא, כי הם מתארים על מי נעשתה הפעולה (את מי השביעו, את מי לקחו, את מי שלחו). במקומות רבים בלשון התורה כינויי המושא חבורים לפועל.

ב' השימוש לפני מילה מידועת

אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ זְנוּנֵי ה' בַּיַּת אֲזוּנֵי אֲדָנִי (כד, כז)

רש"י מלמדנו: בְּדֶרֶךְ – דְרֹךְ הַמְּזֻמָּן, דְרֹךְ הַיָּשָׁר, צְלוּתוֹ דְרֹךְ שְׁהִייתִי לְרִיף". כלומר, לא בסתם דרך אלא בדרך ידועה – ישרה ומזומנת.

ומוסיף רש"י כלל בזה – "וְכֵן כָּל צִי"ת וְלִמ"ד וְה"א הַמְשִׁמְשִׁים בְּרֹאשׁ הַתְּבָה וְנִקְוִים בְּפִתְחָהּ, מְדַבְּרִים בְּדַבַּר הַפְּשׁוּט שֶׁנֶּזְכַּר בְּכָר בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם שֶׁהוּא מְבַרֵּר וְנִפְרָר בְּחִיזוֹ הוּא מְדַבֵּר".

כלומר, בדרך כלל אותיות השימוש בכ"ל מנוקדות בשוא (או בחיריק לפני אות המנוקדת בשוא), אך כאשר הן מנוקדות בפתח, כניקודה השכיח של הי הידיעה, אזי אות השימוש משמשת גם ליידע את השם אותו היא מקדימה.

טעמים מפרידים ומחברים

"וַיְבָרְכוּ אֶת-רַבֵּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲזוּזֵינוּ אֵת הַי לְאֶלְפֵי רַבָּהּ..." (כד, ט)

במילה אֲזוּזֵינוּ יש טעם מפריד שהוא מעין פסיק. זוהי פנייה אל רבקה, ולכן יש לעצור עצירה קלה ולאחר מכן להמשיך לקרוא את הברכה.

"וַיֹּאמֶר אֶל-הָעֶבֶד בְּנֵי-הָאֵשׁ הַקְּלוֹה הַהֵלֶךְ בְּשַׂדֵּה לְקָרְאֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וַתִּקְוֹז הַצֶּעִיף וַתִּתְכַּס" (כד, טה) –

- הטעמים מחלקים את הפסוק לשלושה חלקים:
- א. שאלתה של רבקה – עד הזקף.
 - ב. תשובת העבד – עד האתנחתא.
 - ג. תגובת רבקה – עד סוף הפסוק.

ניבים וביטויים בפרשה

"וַיֹּאבְרָהֶם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְהִי בָרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:" (כד, א)

בא בימים – זקן מאוד, קשיש.

"וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנֶעֱר וְנִשְׂאֵלָה אֶת פִּיהָ" (כב, נז)

ניקרא לנערה ונשאלה את פיה – נשאל את האדם שעליו מדובר מה רצונו.

וַיִּזְעַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׁיבָה טוֹבָה, זָקֵן וְשִׁבְעַע וַיֵּאֶסֶף, אֶל-עַמּוּי" (כה, ח)

נאסף אל עמיו – נפטר מן העולם הזה.

עריכה לשונית: כוכבה גרסון